

УДК 387.147.

Сорока М. В., викладач (ВСП «Рівненський коледж» Національного університету біоресурсів та природокористування України)

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В КОЛЕДЖІ

***Анотація.** У статті обґрунтовано необхідність удосконалення форм, методів навчання української мови та літератури в коледжі, що забезпечують гармонійний зв'язок теоретичних знань і відповідних їм практичних умінь. Розглянуто особливості використання інноваційних технологій у викладанні української мови та літератури, їхню взаємодію з традиційними формами, методами викладання дисципліни. Розкрито переваги використання сучасних технологій як засобу активізації пізнавальної діяльності студентів.*

***Ключові слова:** інноваційні технології, українська мова, інтерактивне навчання, метод.*

***Аннотация.** В статье обоснована необходимость усовершенствования форм, методов обучения украинскому языку и литературе в колледжах, обеспечивающих гармоничную связь теоретических знаний и соответствующих им практических умений. Рассмотрены особенности использования инновационных технологий при изучении украинского языка, их взаимодействие с традиционными формами и методами преподавания дисциплины. Раскрыты преимущества использования современных технологий как средства активизации познавательной деятельности студентов.*

***Ключевые слова:** инновационные технологии, украинский язык, интерактивное обучение, метод.*

***Annotation.** The necessity of improving the forms and methods of teaching Ukrainian language and literature in the college, which provide harmonious connections between theoretical knowledge and practical skills relevant to them, are substantiated in this article. The peculiarities of using innovative technologies in teaching Ukrainian language and literature, their interaction with traditional forms and methods of teaching the discipline are considered. The advantages of using modern technologies as means of activization of students' informative activity are shown.*

***Keywords:** innovative technologies, Ukrainian language, interactive teaching, method.*

Сучасне життя розвивається бурхливими темпами, тому відбулися вагомі зміни у системі освіти. Посилилась увага до вивчення державної

мови в навчальних закладах, практичної спрямованості в навчанні мови як обов'язкової дисципліни, формування професійних компетенцій майбутніх спеціалістів засобами мови й мовлення. Одним зі шляхів удосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання української мови та літератури є інтенсифікація навчання, що передбачає запровадження сучасних інноваційних технологій, які зумовлюють формування пізнавальних інтересів, глибше сприйняття й розуміння теоретичного матеріалу. В основу такого навчального процесу закладено співробітництво і продуктивне спілкування викладача й студентів, спрямоване на спільне розв'язання проблем, формування здібностей виділяти важливе, ставити цілі, планувати діяльність, розподіляти функції, відповідальність, критично міркувати, досягати значимих результатів.

Традиційне навчання з його авторитаризмом, перевагою репродуктивної діяльності над пошуковою не відповідає вимогам часу. Тому настала необхідність переходу від «передачі знань» до «навчання вчитися». Сучасний студент може знайти інформацію швидше за викладача, бо вміє працювати з електронною енциклопедією, шукати матеріал в Інтернеті, і йому зовсім не обов'язково бігти до бібліотеки по книжки. Але, як не дивно, інформація стала доступнішою, а інтерес до навчання взагалі, і зокрема до української мови та літератури, різко знизився. Часто відсутня мотивація та немає жодного інтересу до науки.

Тому сьогодні потрібно замислитися над тим, як привернути інтерес до свого предмета, як домогтися, щоб студент, який «відсиджує» заняття, працював. На нашу думку, сприяти вирішенню поставлених перед освітою завдань мають інноваційні технології навчання.

Проблема удосконалення форм і методів викладання гуманітарних дисциплін, їх постійного оновлення, пристосування до нових умов життя останнім часом не виходить з розряду актуальних для освіти. Сучасна наука вже має певний досвід у розв'язанні питань такого плану. Так, на сьогодні існує значна кількість праць, у яких розглядається сутність інновацій у викладанні гуманітарних дисциплін у коледжах. Це питання вивчається в різних аспектах: з погляду взаємозв'язку теорії та практики, у контексті сучасних глобальних процесів інформатизації, інтерактивної взаємодії, в умовах формування нового освітнього середовища. І хоча питання пошуку інноваційних методик організації навчального процесу постійно стають предметом зацікавлення багатьох учених, педагогів, активно обговорюються в періодиці, під час проведення науково-методичних конференцій різного рівня, на сьогодні вони ще не здобули остаточного розв'язання і вимагають подальшого серйозного та ґрунтовного розгляду. Отже, тема дослідження є актуальною. Теоретичні методичні засади сучасних технологій, ефективність їх впливу на формування особистості ґрунтовно досліджено у працях І. В. Авдєєвої, Н. Б. Голуб, І. Н. Дичківської, О. І. Пометун,

Н. Побірчинко, Г. Селевко, О. П. Сидоренко, Т. В. Симоненко, С. О. Сисоєвої, Г. О. Фреймена, та ін.

Науковці визначають інноваційні технології як «принципово нові способи і методи взаємодії викладача і студентів, що забезпечують ефективне досягнення результатів педагогічної діяльності» [1, с. 120], як «технології, розроблені викладачами з метою формування творчої, компетентної особистості студента усіх напрямів підготовки» [2, с. 187].

Метою нашої статті є дослідження продуктивних форм роботи на заняттях з української мови та літератури, розкриття особливостей використання інноваційних технологій у викладанні української мови та літератури студентам, їхньої взаємодії з традиційними формами та методами викладання дисципліни.

Сутність інноваційних технологій полягає у тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх, хто навчається. Викладач виступає лише в ролі організатора процесу навчання, координатора роботи груп. При застосуванні інноваційних технологій, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри. Тому вони найбільше сприяють формуванню в студентів практичних умінь і навичок, виробленню їх власних цінностей, створюють атмосферу творчої взаємодії в навчанні.

Застосування інноваційних технологій вимагає старанної підготовки викладача і студентів. Вони повинні навчитися успішно спілкуватися, використовувати навички активного слухання, висловлювати власні думки, вміти ставити запитання і відповідати на них.

Викладачам потрібно відкинути звичку навіть після широкої дискусії пропагувати єдино правильне рішення. Розглядаючи будь-яку проблему, необхідно забезпечити можливість для роздумів студентів, сумнівів, пошуків істини.

У сучасних навчальних закладах для рішення цього завдання застосовуються численні інноваційні технології такі як: інтерактивні технології; інформаційно-комунікаційні технології; технології диференційного навчання; проблемного навчання; ігрові технології та інші. Використання цих технологій сприяє розвитку пізнавального інтересу, інформаційному збагаченню та формуванню в них необхідних здібностей.

Інноваційні методи навчання скомпонували низку цікавих, раніше чужих студентам правил. Наприклад, кожна думка важлива; не бійся висловитись; ми всі – партнери; обговорюємо сказане, а не людину; обдумав, сформулював, висловив; кажи чітко, ясно, красиво; вислухав, висловився, вслухався; наводь тільки обґрунтовані докази; умій погодитись і не погодитись; важлива кожна роль.

Правила організації інтерактивного навчання:

– у роботу повинні бути залучені (в тій чи іншій мірі) всі студенти;

- активна участь студентів у роботі має заохочуватися;
- студенти мають самостійно розробляти та виконувати правила роботи у малих групах;
- навчальна аудиторія повинна бути підготовлена до роботи у великих та малих групах.

Практика показує, що при використанні інноваційних технологій навчання, студенти запам'ятовують: 80 % того, що висловлювали самі та 90 % того, що робили самі.

Основні переваги сучасних технологій навчання:

- студенти освоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння застосування, аналіз, синтез, оцінка);
- викладач отримує можливість диференційованого підходу до студентів із спеціальними потребами – особистісними та інтелектуальними;
- змінюється роль студентів, вони приймають важливі рішення щодо процесу навчання, розвивають комунікативні вміння й навички, організаційні здібності;
- основним джерелом мотивації навчання стає інтерес самого студента (відбувається перехід від зовнішньої мотивації (оцінки) до внутрішньої (потреба знань));
- покращується не тільки запам'ятовування матеріалу, але і його ідентифікація, використання у повсякденному житті.
- використання інтерактивних методів навчання в малих групах сприяє розвитку таких якостей як комунікабельність, співробітництво, уміння відстоювати свою точку зору, йти на компроміси і т.д.

«Легке» за формою інтерактивне навчання надзвичайно важке для викладача, адже добитись дисципліни й уваги за рахунок «сидіть тихо!» неможливо. Окрім того, потрібно спланувати організацію інтерактивного навчання та впроваджувати його поступово.

Ефективність інноваційних технологій залежить від уміння викладача:

- давати завдання студентам для попередньої підготовки: прочитати, обміркувати, виконати самостійні підготовчі завдання;
- відбирати для заняття такі інтерактивні вправи, які дали б студентам «ключ» до засвоєння теми;
- під час інтерактивних вправ давати студентам час подумати над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, а не механічно або «граючись» виконали його;
- на одному занятті використовувати одну-дві інтерактивні вправи, а не їх калейдоскоп;
- проводити швидкі опитування, самостійні домашні завдання з різноманітних матеріалів теми, не пов'язаних з інтерактивними завданнями.

Викладач в інтерактивному навчання – радник, проектувальник і консультант. Він повинен скеровувати студентів, реалізуючи важливий

постулат: «Допоможи мені, щоб я зробив це сам». Основний принцип, якого слід дотримуватися – це «принцип власного прикладу». Якщо викладач хоче, аби дискусія вдалась, то повинен брати у ній участь, аби студенти почали грати в гру, стати самому учасником і т.д. Особливу увагу слід приділити тим студентам, яких називаємо «слабенькими», адже використовуючи нові технології навчання ми хочемо допомогти їм позбавитися комплексів, перемогти себе. Можливо, їм важко буде представляти думки групи, відповідати на провокативні питання, але часто вони прекрасно виконують проекти і пишуть творчі завдання.

У своїй роботі ми віддаємо перевагу як інноваційним методам, так і традиційним (особливо на першому етапі запровадження інновацій) для забезпечення «зони психологічного комфорту» (О. Пометун) [3]. Роботу в парах, у малих групах, використання інтерактивних прийомів «Коло ідей», «Шість капелюхів», «Дерево рішень», «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Аукціон», різних варіантів дискусійного навчання (дискусія, диспут, дебати) поєднуємо з традиційними формами роботи та з творчою діяльністю нестандартного спрямування: інтерв'ю з письменником чи героєм, «створення» фільму, літературна гра та ін. Алгоритм інтерактивного навчання передбачає використання таких активних методів навчання як аналіз конкретних ситуацій, введення в досліджувану проблему, визначення задачі, групова робота над ситуацією, групова дискусія, підсумкова бесіда, рефлексія. Вважаємо важливим поступове введення елементів інтерактивного навчання (як і будь-якої інновації), адже неправильна установка на початку роботи у такій ситуації не дасть бажаного результату та призведе до марного витрачання робочого часу.

Метод проектів використовується на заключних етапах. Сутність проектної технології в формуванні ключових компетенцій, наявність яких необхідна не лише для неперервної освіти протягом усього життя, а й для успішної діяльності в різних сферах [4, с. 60]. Метод проектування допомагає студентові бути не пасивним реципієнтом готових знань, а суб'єктом навчання, який активно включається у спільну діяльність, відчуває себе рівноправним учасником діалогу, співтворцем. Це саме той вид діяльності, який наочно демонструє практичне застосування набутих знань.

Одним із важливих видів діяльності, вважаємо проблемне навчання, яке активізує самостійну роботу студентів, що веде до ґрунтовного засвоєння і закріплення наукових знань, розвиває творче мислення, здатність до самостійного вирішення поставленого завдання. Тому елементи такого навчання ми застосовуємо на окремих етапах вивчення програмового матеріалу та на відповідних етапах заняття: постановка проблемного питання на початку заняття (найчастіше – в епіграфі) з подальшим його розв'язанням на підсумковому етапі. На думку С. Канівець [5, с. 50], вищим ступенем проблемності характеризується така ситуація, коли студент:

а) сам формулює проблему; б) сам знаходить спосіб її розв'язання; в) розв'язує її; г) сам контролює правильність цього рішення.

Однією з технологій, що допомагає студенту не тільки засвоїти певний обсяг знань, а й сприяє розвитку його особистісних якостей є технологія формування та розвитку критичного мислення, яка є процесом, коли ставиться проблема, продовжується пошук і осмислення інформації і приймається рішення щодо розв'язання поставленої проблеми. Технологія розвитку критичного мислення, як і будь-яка інша навчальна технологія, ґрунтується на певних засадах і принципах [6, с. 285]. Для цього необхідне систематичне застосування таких методів, як знаємо – хочемо дізнатися – дізналися, читання в парах, узагальнення в парах, лінія цінностей, «мозковий штурм», дошка запитань, «Акваріум» та ін., які б навчили учнів мислити критично та вдосконалювали і розвивали ці вміння. Під час бесід немає правильних (неправильних) відповідей, є різні позиції, різні точки зору. В процесі занять відбувається своєрідний обмін знаннями, відбір змісту. Але завдання викладача – переконати студентів прийняти той зміст, який він пропонує з позиції наукового знання.

Особливу увагу треба приділяти виховному потенціалу навчальних занять. Тексти, з якими працюють студенти, повинні бути безпосередньо пов'язані з історією, звичаями та традиціями, матеріальною і духовною культурою українського народу, загальнолюдськими цінностями. Крім того, значна частина текстів має стосуватися майбутнього фаху студентів. Унаслідок цього розширюється світогляд, виробляються навички культурної поведінки, які поступово стають якостями особистості. Заняття з української мови повинні допомогти студентам правильно аналізувати різноманітні комунікативні ситуації, оцінити свою мовленнєву культуру та культуру інших людей, оволодіти нормами мовленнєвого етикету та правилами поведінки в суспільстві.

Важливе значення має правильне формування системи вправ. Необхідно підбирати такі завдання, у яких лексичні, морфологічні та синтаксичні категорії розглядаються під кутом зору їхнього функціонування у зв'язному мовленні. Заняття з української мови повинно мати прагматичний характер, будуватися в більш проблемному ракурсі, мати посилену мотивацію (навіщо це вивчати) з чітким акцентування основних проблем тієї чи іншої теми.

Процес інформатизації суспільства зумовлює використання нових інформаційних технологій. До того ж, на думку науковців, методистів комп'ютерні технології певним чином включають елементи інших освітніх технологій, зокрема розвивального навчання, особистісно орієнтованого навчання, інтерактивного навчання, проектної технології тощо. Викладач повинен вміти користуватися різноманітними програмами: графічними, flesh-анімації, web-редактора, програмами для створення презентацій, програмами для роботи зі звуком та відео тощо. Загалом у власній практиці

для унаочнення навчального матеріалу ми дуже часто використовуємо ресурси Інтернету. Також застосовуються у роботі перегляди фільмів або їх фрагментів з прочитаними програмовими текстами, використовую записи телепередач про письменників, що вивчаються у курсі української літератури. Одним з оптимальних і доступних для викладача засобів використання ІКТ на заняттях української мови та літератури, на наш погляд, є створення презентацій. Використання мультимедійних презентацій доцільно на будь-якому етапі вивчення теми. Отже, комп'ютер та інтерактивні дошки на заняттях української мови та літератури поступово стають звичними засобами навчання, використання яких роблять заняття динамічним, яскравим і, звичайно, набагато результативнішим.

Завдяки мультимедіа (презентацій, добору ілюстрацій, використання кіно- чи відеофрагментів) навіть сухий теоретичний матеріал оживає, стає цікавим, наочним. А користуючись послугами мережі Інтернет, студент вчиться вибирати із великої кількості інформаційних джерел потрібну інформацію, аналізувати та систематизувати її.

За умови вмілого впровадження інноваційних технологій в навчальний процес можна констатувати такі зрушення:

- студенти набули культури дискусії; покращились вміння спілкуватися, доповідати;

- виробилося вміння приймати спільні рішення;

- змінився рівень сприйняття студентами навчального матеріалу – замість «вивчити», «запам'ятати» стало «обдумати», «застосувати»;

- якісно змінився рівень володіння головними мисленевими операціями – аналізом, синтезом, узагальненням, абстрагуванням.

Основні недоліки інтерактивних технологій:

- головна проблема: студент часто не має (!) власної думки, а якщо і має, боїться висловлювати її відкрито, на усю групу;

- часто студенти не вміють слухати інших, об'єктивно оцінювати їх думку, рішення;

- студент не готовий в процесі обговорення змінювати свою думку, йти на компроміс;

- труднощі в малих групах: лідери намагаються «тягнути» групу, а слабші студенти відразу стають пасивними.

- часто трапляється висловлення відверто антисуспільних думок з метою завоювання «авторитету», привертання уваги. При обговоренні замість аргументувати свою думку, студент починає демагогію: «Ви ж самі сказали, цінною є кожна думка, а я так думаю і Ви мене не переконаєте!»

Отже, вивчення української мови та літератури з використанням сучасних методів та форм навчання створює для студентів вищих навчальних закладів унікальні можливості: здобути уміння і навички орієнтуватися у сферах усного й писемного мовлення, опанувати особливості мовної системи,

специфіку використання різних мовних одиниць залежно від сфери та мети вживання, долучитися до вироблення мовних, мовленнєвих, комунікативних норм професійного спілкування. Впровадження інноваційних методів значно поліпшує якість презентації навчального матеріалу та ефективність його засвоєння студентами, сприяє формуванню мовленнєвої компетенції, високої культури усного та писемного мовлення, збагачує зміст освітнього процесу, створює умови для більш тісної співпраці між викладачами і студентами.

1. Хасия Т. В. Педагогические инновационные технологии в вузе / Т. В. Хасия // Актуальные вопросы современной педагогики / Под общ. ред. Г. Д. Ахметовой. – Уфа : Лето, 2011. – 121 с. **2.** Плотникова Н. Ф. Формирование критического мышления студентов вуза в условиях командной формы организации обучения : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н. Ф. Плотникова. – Казань, 2008. – 30 с. **3.** Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : [методичний посібник] / уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : АПН, 2002. – 136 с. **4.** Технології розвитку критичного мислення учнів : [науково-навчальний посібник] / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер : [переклад з англійської]. – К. : Плеяди, 2006. – 220 с. **5.** Канівець С. Використання кейс-методу при вивченні другорядних членів речення / С. Канівець // Урок української. – 2006. – № 8–9. – С. 49–52. **6.** Шакирова Д. М. Формирование критического мышления учащихся и студентов : модель и технология / Д. М. Шакирова // Educational Tehnology &Sokiety. – 2006. – № 9 (4). – С. 28.

Рецензент: д.пед.н., доцент Кристопчук Т. Є.